

Κύπρος: Κοιτίδα του Ελληνικού Αλφαβήτου και της Γνώσης (β' μέρος)

[Πολιτισμός](#) / [Παιδεία-Εκπαίδευση](#)

Η γραφή στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο

Για να προσεγγίσουμε σωστά την κυπροσυλλαβική γραφή ή αλλιώς το κυπριακό συλλαβάριο, πρέπει πρώτα να δούμε τι συμβαίνει με το θέμα της γραφής στο σύνολο του ελλαδικού χώρου.

Από τον ελλαδικό χώρο η αρχαιολογική σκαπάνη έχει φέρει στο φως διάφορες προαλφαβητικές γραφές, ιδι-αίτερα από την Κρήτη, όπου είχαν και τη μεγαλύτερη διάδοση.

Η εικονογραφική η αλλιώς ιερογλυφική γραφή

Μία από αυτές αποτελείται σε σημαντικό βαθμό από εικονικούς χαρακτήρες, γι' αυτό και ο Άγγλος αρχαι-ολόγος που την ανακάλυψε, ο Sir Arthur John Evans, την ονόμασε εικονογραφική ή αλλιώς ιερογλυφική.

Δύο άλλες προαλφαβητικές γραφές, που έχουν έρθει στο φως την ίδια εποχή, παρουσιάζουν μια πιο σχη-ματοποιημένη μορφή, γι' αυτό και ο Evans τις ονόμα-σε γραμμικές. Τις διέκρινε δε στη γραμμική Α (η παλαιότερη) και στη γραμμική Β (η νεότερη).

Γραμμική Α

Τα χρονολογημένα κείμενα σε γραμμική Α, η οποία αποτελείται από εκατό περίπου χαρακτήρες, ανήκουν κατά το μεγαλύτερο μέρος τους στην περίοδο από τα μέσα του 18ου μέχρι τα μέσα του 15ου αιώνα π.Χ.

Μέχρι σήμερα έχουν δημοσιευθεί γύρω στα 1.500 κείμενα σε γραμμική Α, στα οποία περιέχονται συνολικά περίπου 7.500 σύμβολα. Περισσότερα από τα 9/10 των επιγραφών θεωρείται ότι είναι λογιστικά κατάστιχα.

Γραμμική Β

Όταν οι Μυκηναίοι συνάντησαν το συλλαβικό γραφικό σύστημα, τη γραμμική Α, το «δανείστηκαν», για να καταγράψουν την ελληνική γλώσσα. Η προσαρμοσμένη αυτή γραφή ονομάστηκε γραμμική Β.

Στη γραμμική Β παρατηρείται το φαινόμενο, όπου βασικές φόρμες της γραμμικής Α (σχεδόν οι μισές) δεν χρησιμοποιούνται, αλλά αντίθετα εμφανίζονται σε αυτή τα στοιχεία της ιερογλυφικής γραφής.

Η εξήγηση που μπορεί να δοθεί είναι, ότι η γραμμική Α κατέγραφε μία μη ελληνική γλώσσα και οι φόρμες που δε χρησιμοποιούνται αποδίδουν τέτοιες ηχητικές αξίες, που δεν ταιριάζουν με την ελληνική γλώσσα.

Οι Μυκηναίοι δεν παρουσίασαν καμία διάθεση να προσαρμόσουν τη γραφή αυτή στην ελληνική γλώσσα και να την αναπτύξουν περαιτέρω, αλλά περιορίστηκαν στη λιτή εξυπηρέτηση των λογιστικών αναγκών των μυκηναϊκών παλατιών.

Γι' αυτό δεν μπορεί κανείς να είναι βέβαιος για το ποια λέξη γράφεται με τη γραμμική Β, εάν αυτό δεν εξαγεται από τα συμφραζόμενα του όλου κειμένου. Φαίνεται, ότι αυτό για τους χρήστες δεν ήταν πρόβλημα, αφού η γραφή αφορούσε μόνο μια μικρή ομάδα ειδικών, που κατέγραφαν αποκλειστικά ένα περιορισμένο φάσμα λο-γιστικών πληροφοριών. Το ίδιο, άλλωστε, συμβαίνει και σήμερα με τα λογιστικά έγγραφα, τα οποία αρκούνται σε ένα λιτό λεξιλόγιο, ασαφές μεν για τους έξω, επαρκές και κατανοητό δε για τους ίδιους τους λογιστές.

Λαμβάνοντας τα πιο πάνω υπόψη, μπορούμε να πούμε, ότι η γραμμική γραφή Β δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μια ξεχωριστή οντότητα γραφής. Για να γίνει αυτό κατανοητό, παρατίθεται ο εξής προβληματισμός. Σή-μερα όλες οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις γράφονται με το λατινικό αλφάβητο. Εάν μετά από 3.000 χρόνια με-ρικοί ογκωδέστατοι κατάλογοι ηλεκτρονικών διευθύν-σεων πολιτών της Κίνας βρεθούν στα χέρια αρχαιολό-γων, θα είναι ορθό να βαφτιστεί το λατινικό αλφάβητο και ως κινεζικό;

Το κυπριακό συλλαβάριο επιφέρει επανάσταση στον τομέα της γραφής

Στην Κύπρο η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως ένα σύστημα συλλαβικής γραφής, η ώριμη φάση της οποίας μπορεί να χαρακτηριστεί ως το πλέον αξιοθαύ-μαστο επίτευγμα στην ιστορία της παγκόσμιας γραφής. Δεν αποτελεί υπερβολή να πούμε, ότι συντελέστηκε μια επανάσταση στον τομέα της γραφής, αφού εισήχθησαν με άρτια τεχνική τα φωνήεντα και κατ' επέκταση ο ήχος, με αποτέλεσμα να έχουμε την ακριβή φωνητική απόδοση της γλώσσας και για πρώτη φορά το γρα-πτό κείμενο να αποδίδεται επακριβώς όπως ομιλείται. Πρόκειται για ένα πλήρες φωνητικό σύστημα, που μας επιτρέπει σήμερα να διαβάζουμε μια λέξη, που γράφτη-κε πριν από χιλιάδες χρόνια, όπως ακριβώς την διάβαζε και ο αρχαίος άνθρωπος εκείνης της εποχής. Επιπλέον, πρόκειται για μία γραφή που χαρακτηρίζεται από εξαι-ρετική απλότητα και καθαρότητα.

Η αρχαιότερη χρονολογημένη μαρτυρία αυτής της γραφής συναντάται σε θραύσμα πήλινης ενεπίγρα-φης πινακίδας[1] από την Έγκωμη και ανάγεται στο 16ο π. Χ. αιώνα. Ο αριθμός των συλλαβοσχημάτων σε σχέση με το μέγεθος της πινακίδας[2] , καθώς και η ευταξία που παρατηρείται, ανάγουν τη γένεσή της αρκε-τούς αιώνες πιο πίσω.

Σύμφωνα με τα πορίσματα των ανασκαφών στην πόλη Ασκελόν του Ισραήλ, οι Φιλισταίοι δανείστηκαν και χρησιμοποίησαν την κυπροσυλλαβική γραφή στα μέσα του 17ου π.Χ. αιώνα[3]

Τέλος, όσον αφορά τα ομηρικά έπη, εάν η λογική υπο-στηρίζει την άποψη, ότι είναι

αδύνατον να επέζησαν μέσα από τον προφορικό λόγο, οι 12.110 στίχοι που συνθέτουν την Ιλιάδα και οι 15.963 στίχοι που συνθέτουν την Οδύσσεια, τότε η μόνη γραφή, στην οποία μπορεί να έχουν αρχικά γραφεί και διασωθεί τα δύο πονήματα του Ομήρου είναι η κυπροσυλλαβική.

Λογική προσέγγιση της δημιουργίας της γραφής

Στη βάση της λογικής προσέγγισης, μπορούμε να σκεφτούμε, ότι το εμπόριο ήταν αυτό το οποίο απαίτησε πρώτο τη χρήση κάποιων συμβόλων, τα οποία θα κατέγραφαν την ονομασία, την ποσότητα, την ποιότητα και την αξία των εμπορευμάτων. Από τη στιγμή, που το εμπόριο βγήκε έξω από τα στενά γεωγραφικά όρια της κάθε τοπικής περιοχής, κάποια λογιστικά σύμβολα καθιερώθηκαν αποκτώντας “διεθνή” χαρακτήρα.

Όταν το βιοτικό και κατ’ επέκταση το πολιτιστικό επίπεδο ανέβηκε, προέκυψε η αναγκαιότητα για καταγραφή νόμων, γεγονότων, αφιερωμάτων κ.λπ.. Αυτή η εργασία δεν εναπόκειται πλέον στους εμπόρους (μάλλον τους είναι παντελώς αδιάφορη, όπως άλλωστε και σήμερα), αλλά στους σοφούς και στα ιερατεία. Τα διεθνή εμπορικά σύμβολα αναμφίβολα διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο, αφού σε συνέχεια των απλών ζωγραφικών εικόνων, αποτέλεσαν τον πρόδρομο της γραφής.

Γι’ αυτό, είναι λογικό να εντοπίζονται κάποιες όμοιες φόρμες γραμμάτων σε γραφές διαφορετικών πολιτισμών, χωρίς αυτό να σημαίνει, ότι υπάρχει και συγγένεια μεταξύ των γραφών αυτών.

Τοπικές παραλλαγές ή διαφορετικές μορφές της γραφής

Η διακυβέρνηση της νήσου δεν ασκείτο από ένα ενιαίο βασίλειο, αλλά η καθεμιά από τις πόλεις ήταν μια ξεχωριστή πόλη-κράτος, η οποία ήταν πολιτικά μια ανεξάρτητη μονάδα. Οι σχέσεις ανάμεσα στα βασίλεια φαίνεται να ήταν αρμονικές και να επικρατούσε μεταξύ τους αγαστή συνεργασία. Από διάφορες μαρτυρίες μπορούμε να υποθέσουμε, ότι αρχικά κάποιες τουλάχιστον από τις βασιλικές οικογένειες ανήκαν στο ίδιο γένος [\[4\]](#).

Έτσι, η φιλοδοξία της προέκτασης της γραφής πέραν των λογιστικών κατάστιχων πέρασε από το ένα βασίλειο στο άλλο και δειλά-δειλά βρήκε εφαρμογή σε όλα τα βασίλεια. Οι άνθρωποι που ασχολούνταν με την επιστήμη αυτή, ανάλογα με το μέγεθος της ευφυΐας τους ή ακόμη ανάλογα με το ζήλο και το ύψος του διανοητικού επιπέδου της σχολής του κάθε βασιλείου, ανέπτυξαν κάποιες τοπικές τεχνοτροπίες στο σχεδιασμό των συλλαβοσημάτων. Από τη μια έπρεπε να μειώσουν το βαθμό δυσκολίας, όταν η γραφή λαξευόταν σε πέτρες και μάρμαρα, και από την άλλη αναζητούσαν και το καλύτερο αισθητικό αποτέλεσμα, το οποίο

θα καθιστούσε τη γραφή πιο απλή στην εκμάθησή της και συνεπώς πιο εύκολη στην ανάγνωσή της.

Η συνεχής βελτίωση της γραφής, ιδιαίτερα στο αρχικό της στάδιο, είναι λογικό να είχε ως αποτέλεσμα τις συχνές αναδιαμορφώσεις, αλλά και προσθαφαίρεσεις των συμβόλων, με επακόλουθο να προκύψουν διάφορες σχολές ή διαφορετικές μορφές της γραφής.

Γραφές που δεν αναμένεται να αναγνωστούν

Τέτοιες γραφές είναι δύσκολο έως και αδύνατο να αναγνωστούν. Εκτός του ότι οι γραφείς-τεχνίτες ακόμη δεν είχαν κατασταλάξει στις τελικές μορφές των συμβόλων, η έκταση της χρήσης της γραφής ήταν περιορισμένη. Πέραν του μικρού αριθμού των επιγραφών, το μεγάλο βάθος του χρόνου κατέστρεψε όσες γράφτηκαν σε μαλακές επιφάνειες, όπως δέρματα ζώων και ξύλων.

Συνεπώς, δεν αναμένεται να αποκτήσουμε μια ικανοποιητική συλλογή δειγμάτων του αρχικού σταδίου της γραφής, το οποίο να προέρχεται από την ίδια χρονική περίοδο, αλλά και από το ίδιο βασίλειο, ώστε να αποκτήσουμε μια ικανοποιητική συγκριτική βάση με την ελπίδα να διαβάσουμε κάποιες από τις πρώιμες γραφές.

Η κοινή μορφή γραφής

Η πολιτισμική πίεση για κατάληξη σε μια κοινής μορφής γραφή προέκυψε τότε, όταν οι κοινωνικές συνθήκες απαίτησαν την κατανόηση και ανάγνωση της γραφής απ' όλα τα κοινωνικά στρώματα. Σε εκείνο το στάδιο η γραφή βρισκόταν σ' ένα σχετικά ώριμο στάδιο και προσέφερε τη δυνατότητα της επιλογής εκείνων των σχημάτων, τα οποία τελικά θα επικρατούσαν.

Ποιοι άλλοι χρησιμοποιούν το κυπριακό συλλαβάριο

Στην Κύπρο, το κέντρο δηλαδή του τότε διεθνούς εμπορίου, είχαν τις εγκαταστάσεις τους οι έμποροι από τους γύρω αρχαίους πολιτισμούς. Εκτός από τους μικροέμπορους, που περιοδεύοντας πουλούσαν διάφορα προϊόντα, υπήρχε και η ομάδα των μεγαλεμπόρων ή μεσαζόντων. Αυτοί προέβαιναν στο διακανονισμό των μεγάλων εμπορικών συναλλαγών, όπως μεταξύ των παλατιών ή ακόμη ρύθμιζαν το διαμετακομιστικό

εμπόριο. Σε καιρούς ειρήνης, γιατί οι πόλεμοι δεν ήταν καθημερινό συμβάν, οι έμποροι αποτέλεσαν τον πυρήνα γύρω από τους οποίους σταδιακά αναπτύχθηκαν μικροί συνοικισμοί διάφορων εθνοτήτων. Για τη φυσική επιβίωση τους υποχρεωτικά ενεπλάκησαν σε όλων των ειδών τις δραστηριότητες. Άλλωστε, το φαινόμενο αυτό παρατηρείται και σήμερα, όχι μόνο στην Κύπρο, αλλά σε όλες

σχεδόν τις αναπτυγμένες χώρες.

Εγκαταστημένες στην Κύπρο οι ομάδες των αρχαίων αυτών ανθρώπων αναπόφευκτα επηρεάστηκαν από την τοπική κοινωνία. Έτσι, μεταξύ άλλων, δανείστηκαν το προηγμένο για την εποχή του σύστημα γραφής, το οποίο προσαρμόσαν στο μέτρο του δυνατού στις δικές τους γλώσσες, τόσο για την καταγραφή λογιστι-κών κατάστιχων, όσο και για οποιαδήποτε άλλης μορ-φής καταγραφή.

Γραφές οι οποίες δε θα διαβαστούν ποτέ

Το γεγονός ότι:

1. η γραφή βρισκόταν ακόμη στο στάδιο της γέν-νησής της και συνεπώς παρουσίαζε αδυναμίες,
2. οι φόρμες που χρησιμοποιούνται ήταν προσαρ-μοσμένες, ώστε να αποδίδουν τις ηχητικές λαλιές της ελληνικής γλώσσας,
3. είχαμε αποίκους από πολλούς αρχαίους πολιτι-σμούς με διαφορετικές γλώσσες,

καθιστά κατανοητό, ότι η αρχαιολογική σκαπάνη συ-νάντησε και θα συνεχίσει να συναντά επιγραφές, οι οποίες θα είναι παντελώς αδύνατο να αναγνωστούν.

Ακόμη δεν πρέπει να αγνοούμε το γεγονός ότι δεν λειτουργούσε τότε έναν κοινό «Παγκύπριο Υπουργείο Παιδείας», το οποίο επιμόρφωνε τους γραφείς και ακολούθως τους χορηγούσε δίπλωμα κατάρτισης. Συνεπώς, είναι λογικό να εντοπίζονται διαφορές στη μορφή των συλλαβοσημάτων μεταξύ των γραφέων της ίδιας εποχής, ακόμη και της ίδιας πόλης.

Όταν δεν μπορούμε να διαβάσουμε ελληνικές επιγρα-φές, που ανήκουν στην πρώιμη φάσης της γραφής ή ακόμη, όταν καθηγητές διαβάζουν παντελώς διαφο-ρετικά επιγραφές, που αποδίδουν την ελληνική γλώσσα[5], τότε ποια δυνατότητα έχουμε να διαβάσουμε μια επιγραφή, η οποία ενδεχομένως να αποδίδει είτε την ασσυριακή είτε την αιγυπτιακή είτε τη φοινικική είτε τη χεττιτική είτε τη μινωική είτε κάποια άλλη άγνωστη σε μας γλώσσα, χωρίς να διαθέτουμε μια πλατιά βάση δεδομένων ξεχωριστά για την κάθε γλώσσα;

Αν ακόμη ληφθεί υπόψη το γεγονός, ότι ένας αριθμός ηχητικών αξιών των γλωσσών αυτών δεν αποδίδεται με τα σύμβολα της κυπροσυλλαβικής, τότε γίνεται κα-τανοητό, ότι κάποιες επιγραφές, οι οποίες γράφτηκαν είτε στο πρώιμο είτε ακόμη και στο ώριμο στάδιο της γραφής θα παραμείνουν εσαεί αδιάβαστες.

Προτιμότερο αδιάβαστες παρά εσφαλμένες αναγνώσεις και θεωρήματα

Μερικές φορές οι απαντήσεις που ψάχνουμε, παρόλο που είναι απλές και βρίσκονται δίπλα μας, εντούτοις καταφέρνουμε να τις συσκοτίζουμε είτε παρερμηνεύοντας μια επιγραφή είτε πλάθοντας αστήρικτες θεωρίες. Ιδιαίτερα δε, όταν οι ερμηνείες εκφέρονται από προσωπικότητες εγνωσμένου κύρους, αυτόματα αποκτούν την αντίστοιχη βαρύτητα, με αποτέλεσμα να διαστρεβλώνουν και να περιπλέκουν τα ιστορικά δρώμενα οδηγώντας μας σε δύσβατα και σκοτεινά μονοπάτια, στα οποία τελικά εγκλωβιζόμαστε και από τα οποία ουδέποτε θα εξέλθουμε.

5 P.Dikaios, *Antiquite XXX*, 1956, pp. 40-42 and pl. IX, *Enkomi Excanations 1948-1958*, II(Mainz 1971) pp. 882-883

[3] www.utsandiego.com/uniontrib/20070419/new_1c19phil.html

[4] Αρχιμανδρίτης Κυπριανός Κουριοκουρινέος, *Ιστορία της Κύπρου: Περσαίος Βασιλευς Παφίων, ου έτι μετά τα ταύτα το βασίλειον της Σαλαμίνης ο Τεύκρος άφησε.*

Στέφανος Βυζάντιος, *Εκ των Εθνικών: Αμαθούς, πόλις Κύπρου αρχαιοτάτη... από της Κινύρου μητρός Αμαθούσης*

[5] Κυπροσυλλαβική επιγραφή εντοπίστηκε εντός τριγωνικού αετώ-ματος, το οποίο σχηματίζεται στην κορυφή πέτρινης στήλης, στην οποία παρίσταται ένας γενειοφόρος τοξότης. Η αρχαιότητα ανευ-ρέθηκε στο χωριό Σαλαμιού και από το 1874 βρίσκεται στο Βρετα-νικό Μουσείο με αριθμό καταγραφής C-430.

Ο Deecke (I.H.Hall. «The Bearded Archer» *The Atheneum*, No 2757, August 28, 1880) διαβάζει την επιγραφή ως εξής: *Ιαρότατος Αριπάος ε(ν)θάδε ηρώι FΩρώ ναό(ν) το(ν) δ' έδωκε ιν Αμύντω τω υιώ Ιθονίκη δόξαι οσεja.*

Την ίδια επιγραφή ο Masson (*Les Incriptions Chypriotes Syllabiges* (1983), no 93, pp 148-149) διαβάζει ως εξής: *Αρισταγόραι τω ΟνασιΦοικω επέστασε ο πας/ κας οι κασίγνητοι ο(ι) αυτώ... τότε.*

Εξετάζοντας τις αναγνώσεις των δύο καθηγητών διαφώνησα με την ορθότητα

των δύο αναγνώσεων και προχώρησα σε διαφορετική ανάγνωση, (Παπαδόπουλος Σάββας, Η Σαλαμίνα της Πάφου-Μαρτυρίες και Θεωρίες (Λευκωσία 2008) κεφ. “Ο Γενειοφόρος Τοξότης” σελ. 86-107) ως εξής: *Μυστορότατος (ε) Αραφάος εποικά πελάο μετ'εδός(ε) ίνα μηδοτ'ου α οίτο. Νικήτωρ ιη ος έρι.*

<https://bit.ly/2G40eFe>